

Чепелева Н.В.

РОЗУМІННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОСОБИСТОГО ДОСВІДУ У КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ

Психологічна герменевтика розглядається у статті як напрям досліджень, що має вивчати психологічний аспект загальної герменевтичної проблематики, тобто проблеми розуміння та інтерпретації реальності, у тому числі психічної реальності людини, її особистого досвіду, що зафіксований у різного роду текстах, з'ясувати психологічні механізми розуміння та інтерпретації вербальних та невербальних повідомлень, їх залежність від особистісних характеристик людини. Вказано на те, що розуміння та інтерпретація соціокультурного й особистого досвіду, закарбування результатів цих процесів у текстовій (нарративній) формі відкриває психологічний простір для розвитку особистості, формування її персональної, соціальної та культурної ідентичності.

Psychological hermeneutics is viewed in the article as a research trend that has to study a psychological aspect of general hermeneutic problems, that is the problems of understanding and interpretation of reality, including psychic reality of a person, of his or her personal experience, which is recorded in various texts; to clarify psychological mechanisms of understanding and interpretation of verbal and non-verbal messages, their dependence on characteristic features of human personality. The author indicates that understanding and interpretation of socio-cultural and personal experience, and imprinting of the results of the afore-mentioned processes in text (narrative) form open psychological space for the development of a personality, formation of its personal, social and cultural identity.

Когнітивна психологія – одна з найпоширеніших галузей сучасної психологічної науки, яка активно розвивається впродовж останніх десятиліть. У сферу її інтересів входять

такі фундаментальні проблеми, як дослідження процесу пізнання, способів та форм організації індивідуального досвіду особистості, осмислення та розуміння нею навколишньої дійсності. Когнітивні фактори відіграють велику роль в соціальній, віковій та педагогічній психології, а також у прикладних галузях досліджень (клінічній, практичній, організаційній тощо). Як здійснюється переробка інформації, яку отримує людина, як вона розв'язує ті чи інші задачі, якими будуть темп та глибина ефектів навчання, способи осмислення тих чи інших подій, великою мірою залежить від особливостей організації, будови та характеру розвитку індивідуального досвіду людини.

Одним з провідних когнітивних процесів є процес розуміння, який охоплює всі сфери діяльності людини – навчання, спілкування, осмислення себе та навколишнього світу тощо. Проблема розуміння в останній час стає однією з центральних проблем не лише психології, а усіх гуманітарних наук. Вона привертає увагу спеціалістів з теорії пізнання, логіки та методології науки, дослідників в галузі соціології, естетики, історії та філології. Пов'язане це передусім з тим, що сучасна культура все частіше має справу з ситуаціями, коли виникає необхідність в розумінні, яке все більше усвідомлюється як важливіший факт духовного життя особистості. Сам характер сучасних процесів комунікації, інтерпретації, тлумачення різного роду повідомлень висуває на перший план необхідність розробки загальної теорії розуміння.

Дослідження проблематики розуміння має досить давню традицію і в психологічній науці. Однак нез'ясованими залишилися багато питань стосовно психологічних механізмів розуміння, його зв'язків з іншими психічними процесами, передусім мисленням та мовленням, психологічних та інших чинників, що зумовлюють цей процес. Майже не розробленим є особистісний аспект розуміння, значимість якого все більше усвідомлюються дослідниками, що розробляють дану проблематику. Насамперед це стосується особливостей розуміння та інтерпретації особистістю власного досвіду та навколишньої дійсності, з'ясування механізмів та чинників даного явища, його впливу на поведінку та розвиток особистості.

Проблемами розуміння, інтерпретації та пояснення різних повідомлень займається герменевтика, яка протягом довгої історії свого розвитку напрацювала цілу низку правил, прийомів методів тлумачення текстів різних типів. Основним її завданням є побудова теорії та загальних правил інтерпретації і розуміння текстів. Причому предметом дослідження герменевтики є не лише аналіз логіко-граматичної структури тексту, а й особистісний аспект розуміння та інтерпретації, тобто з'ясування намірів, мотивації, цілей та прагнень автора тексту, використання особистого досвіду суб'єкта у процесах розуміння та інтерпретації.

Психологічна герменевтика розглядається нами як напрям досліджень, що має вивчати психологічний аспект загальної герменевтичної проблематики, тобто проблеми розуміння та інтерпретації реальності, у тому числі психічної реальності людини, її особистого досвіду, що зафіксований у різного роду текстах, з'ясовувати психологічні механізми розуміння та інтерпретації вербальних та невербальних повідомлень, їх залежність від особистісних характеристик людини.

Сучасна психологічна герменевтика спирається на методологічні положення конструктивізму, які стосуються ідеї про репрезентацію людині світу, навколишнього, реальності у цілому лише через призму культурних схем, зразків, моделей тощо. До них передусім належить мова як засіб конструювання "дійсності другого порядку". Остання створюється шляхом приписування смислів, значень або цінностей відповідній дійсності першого порядку [3]. Крім ідей конструктивізму психологічна герменевтика базується на положеннях постмодернізму про інтерпретацію життя як тексту, який може запозичатися із культурних зразків, породжуватися суб'єктом, переписуватися, переформулюватися протягом усього життя.

Отже, психологічна герменевтика – галузь, що досліджує особливості розуміння та інтерпретації особистого досвіду за допомогою текстових структур.

Ключовими поняттями психологічної герменевтики є поняття "розуміння", "інтерпретація", "текст" та "досвід", у визначенні яких й досі немає одностайної думки.

Розуміння тлумачиться нами як процес засвоєння та

породження смислів, основними характеристиками якого є відновлення смислу (концепту) вихідного повідомлення та синтез нового смислу, що здійснюється в результаті взаємодії, зіткнення смислу, який був закладений в текст його автором, і смислового поля суб'єкта, що сприймає дане повідомлення.

Таким чином, розуміння може відбуватися на двох рівнях: значеннєвому, основною характеристикою якого є відновлення смислу, закладеного у текст його автором, та смисловому, який можна розглядати як процес трансформації змісту вихідного тексту в іншу знаково-смислову систему, тобто його переосмислення реципієнтом.

Основною характеристикою розуміння на значеннєвому рівні є процес відтворення смислу тексту шляхом активної переробки матеріалу, його згортання, компресії. В результаті відтворюється смислова структура вихідного повідомлення, що є основною метою розуміння на цьому рівні. Основними механізмами значеннєвого розуміння є когнітивні операції, передусім структурування та переструктурування текстової інформації, її стиснення та семантичне зважування.

Однак, як показують численні дослідження, розуміння досить рідко відновлює саме той смисл, який був закладений у текст його автором. Викликано це передусім тим, що будь-який текст має потенційну множину смислів, яка, в свою чергу, зумовлена контекстуальним багатством вихідного повідомлення, тобто наявністю великої кількості смислових шарів, кожний з яких відсилає реципієнта до відповідного контексту. І завдання людини, що сприймає текст – віднайти ті “смислові ключі”, які їй дозволяють їй відтворити його концепт.

Причому справа ускладнюється тим, що контекстуальні системи автора і реципієнта можуть не збігатися або ж перетинатися лише частково. В першому випадку відбувається те, що отримало назву “накидання смислу на текст” (Х.-Г. Гадамер), яке, в свою чергу, призводить до віднайдення у повідомленні деякого змісту, відсутнього у самому тексті.

Більш поширеною є друга ситуація, яка передбачає частковий збіг контекстуальних систем учасників комунікативного процесу, що дає змогу реципієнтові будувати власний “зустрічний текст”, який базується на смисловій основі ви-

хідного повідомлення, але доповнює її власним осмисленням проблем, що викладаються. В даному випадку очевидно, що мова йде про інше розуміння – не про процес, який відтворює зміст тексту, його смислову структуру, а про його осмислення, що проявляється у зіткненні смислів автора та реципієнта. Це, в свою чергу, призводить до породження, синтезу нового смислу. Таке розуміння, на відміну від значеннєвого, ми будемо називати смисловим, або інтерпретацією.

Інтерпретація є механізмом смислового збагачення тексту, що здійснюється завдяки зануренню у контекст – особистісний, діяльнісний, культурний. Саме він і задає ті чи інші інтерпретаційні рамки (або схеми), котрі, з одного боку, обмежують смисловий простір тексту, дозволяючи відкинути несуттєві смисли, з іншого – розширюють його, збагачуючи новим розумінням змісту повідомлення, сприяючи тим самим породженню, синтезу нових смислів. Такими інтерпретаційними схемами можуть бути наявні у культури зразки, що були присвоєні реципієнтом, увійшли у його смислову сферу, знання, досвід взаємодії з іншими текстами тощо.

Таким чином, інтерпретаційні схеми є по суті тими рамками, які обмежують особистий контекст реципієнта і задають межі "зустрічному тексту", тобто тексту, котрий він буде, спираючись на свої знання, смисли, культурні зразки, власний досвід діяльності. Інакше кажучи, характерне для семіотики тлумачення тексту як засобу інтерпретації дійсності, а також інших творів може бути, на нашу думку, застосовано й в психологічних дослідженнях. На жаль, нам поки що не відомі засоби, які дозволяють об'єктивувати цей суб'єктивний текст інтерпретації; про його характер ми можемо судити лише опосередковано, аналізуючи результати розуміння повідомлення.

Ще одним ключовим поняттям психологічної герменевтики є поняття тексту, на характеристиці якого зупинимося докладніше.

Зазначимо, що **текст** тлумачиться нами в широкому семіотичному сенсі – і як текст, представлений у письмових джерелах, і як повідомлення, що породжується клієнтом у психотерапевтичному процесі, і як текст, який творить людина у внутрішньому діалозі, намагаючись осмислити,

зрозуміти себе, свій досвід, власні проблеми. Таким чином, текст виступає засобом інтерпретації не лише навколишньої дійсності, але й іншої людини, а крім того, одним з провідних засобів саморозуміння.

Ми розглядаємо текст як модель реальної міжособистісної взаємодії учасників комунікативного процесу, діалогу двох суб'єктів стосовно тих чи інших проблем. Саме повідомлення при цьому виступає не просто як автономна система знакових елементів, а як підсистема більш складної системи мовної комунікації. Тобто, в тексті закладено, з одного боку, мету та комунікативний намір автора повідомлення, з іншого – програму роботи реципієнта з ним. При цьому ми приймаємо характерну для сучасного постструктуралізму ідею про те, що не лише свідомість особистості можна уподібнити деякій сумі текстів, а й дії людини, події її життя.

Текст розглядається нами також як засіб організації, осмислення та упорядкування особистого досвіду, змістом якого є не лише концепти, що відображають розуміння та інтерпретацію людиною дійсності та самої себе, але й світ внутрішніх переживань, світ її індивідуально-авторського ставлення до дійсності. Тобто переживання може стати текстом, і такого роду трансформація дивним чином полегшує переживання [6]. Особливого значення здатність тексту упорядковувати дійсність набуває в процесі аутокомунікації. Як зазначає Ю.М. Лотман, “текст в каналі “Я” – “Я” має тенденцію обростати індивідуальними значеннями і отримує функцію організатора неупорядкованих асоціацій, що накопичуються у свідомості особистості. Він перебудовує ту особистість, що включена у процес ауто комунікації” [7]. Тобто текст є не лише важливим засобом саморозуміння, але й саморозвитку особистості.

Як правило, така функція тексту виявляється особливо яскраво, коли він набуває вигляду наративу, тобто тексту-оповідання. І тут можна згадати слова Л. Вітгенштейна про те, що смисли приймають форму, порядок і зв'язність тільки коли їх оповідають. Про це йде мова й в концепції американського літературознавця Ф. Джеймсона про наратив як особливу епістемологічну форму, що організує специфічні форми нашого емпіричного сприйняття. Суть його концепції полягає у тому, що навколишнє, яке сприймається, може

бути освоєне людською свідомістю тільки за допомогою оповідної фікції, вигадки; інакше кажучи, світ стає доступним людині лише у вигляді історій, оповідей про нього [5]. Можна також послатися на Х. Ортегу-і-Гасетта, котрий вважав, що для того, щоб зрозуміти дещо людське, чи то індивідуальне, чи колективне, слід оповісти історію, зазначаючи навіть, що людині притаманна не природа, а історія [8].

Отже, можна говорити про оповідальний модус людського життя як специфічної для людської свідомості моделі оформлення життєвого досвіду. Інакше кажучи, коли щось повідомляється про певну життєву подію, наприклад, ускладнення, конфлікт, намір, страх тощо, зазвичай це набуває форми наративу. Повідомлення будується у формі історії, яка розповідається за певними правилами. Тобто, відповідаючи на запитання, яким чином люди намагаються усвідомити власний досвід, як вони оформлюють при цьому власні інтенції, сподівання та страхи, як долають утруднення, суперечності та конфлікти, ми повинні відповісти – оповідаючи історії [1].

Наратив можна визначити як замкнену завершену структуру, що включає такі характеристики, як послідовність і завершеність дій, події, що змінюють одна одну і розміщені у хронологічному або ж іншому, підпорядкованому якійсь єдиній логіці, порядку, оцінки найбільш значимих подій, афективне ставлення до них оповідача. Він являє собою трансформацію неупорядкованих життєвих подій у певну послідовність, вибудовану, виходячи з загальної життєвої концепції оповідача, його особистісного міфу, що визначає внутрішню логіку породжуваного тексту.

Ми виходимо з того, що текст, передусім текст оповідальний (наратив), організує, структурує та артикулює життєвий досвід людини. Як зазначав П.Рікер, тільки у тій чи іншій формі оповідання – оповідання на тему повсякденного життя, історичного оповідання – життя набуває єдності і може бути розказане [10], а значить, додамо від себе, і представлено, як собі, так й іншим. Інакше кажучи, намагаючись осмислити власний досвід, оповісти про нього іншому, ми накладаємо на нього ті чи інші наративні структури, що виступають у вигляді відповідних інтерпретаційних рамок.

Культурні історії визначають форму наших індивідуаль-

них наративів. Люди усвідомлюють власне життя через історії – як через культурні, так й через особисті наративи, котрі вони будують на базі культурних зразків. Інакше кажучи, до якої культури ми б не належали, її наративи впливають на нас, спонукаючи приписувати певне значення деяким життєвим подіям й ставитися до інших обставин як до досить незначних. Кожна подія, що запам'яталася, набуває форму історії, яка поряд з іншими історіями складає життєвий наратив. Тобто можна стверджувати, що життєвий наратив – це певною мірою і є наше життя.

Саме залежність від культурних конвенцій, на думку Дж. Брунера, дозволяє визначити культуру оповідача, притаманні йому домінуючі теорії “можливих життів”. По суті, один із найбільш важливих способів охарактеризувати культуру, зазначає дослідник, – це охарактеризувати пропоновані нею наративні моделі опису перебігу життя. У набір інструментів будь-якої культури входить не лише запас канонічних життєвих історій, а й формальні елементи, що підлягають комбінуванню – канонічні позиції та обставини, з яких її члени можуть конструювати свої власні життєописи. Культурно зумовлені когнітивні та лінгвістичні процеси, які регулюють акт оповіді про власне життя, стають здатними структурувати перцептивний досвід, організовувати пам'ять, сегментувати і наділяти метою самі життєві події, Врешті-решт ми стаємо тими автобіографічними наративами, за допомогою яких ми оповідаємо про власне життя. Але завдяки культурній зумовленості даного процесу ми також стаємо варіантами канонічних форм, що існують в культурі [2].

Таким чином, наративні моделі структурування життєвого досвіду стають життєвими моделями, згідно яких конструюються не лише оповіді, а й вчинки людей.

Можна припустити, що здатність інтерпретувати реальність за допомогою наративних структур є невід'ємною сутністю особистості, а використання специфічних наративних способів осмислення світу виступає як основний засіб осмислення власного життя або певної життєвої ситуації і, більш того, як особлива форма існування людини, як властивий лише їй модус буття.

Розумінню себе сприяє не лише усвідомлення та прийняття власної “історії”, але й засвоєння, а іноді й присво-

ення "історії" іншого. Причому така історія, тобто інші тексти, історія, що була почута, спостереження за іншими та створення спостерігачем їх історії, а також осмислення та присвоєння історії героїв літературних та інших художніх творів слугують не лише засобом саморозуміння, а й саморозвитку, самопроекування. Як зазначав П.Рікер, "розуміти себе означає розуміти себе перед текстом та сприймати з нього стан деякого "Я", що відрізняється від мене, що лише приступив до читання" [10]. Тобто не лише світ породжує текст, а й текст породжує світ, а значить й людину в ньому.

Ще одним ключовим поняттям психологічної герменевтики є поняття досвіду, який розуміє та інтерпретує людина у процесі усього життя. Особистий *досвід* задається тими чи іншими життєвими ситуаціями, характером поведінки людини в них, особливостями взаємодії з іншими тощо. Однак для того, щоб він був інтегрований особистістю, перетворений у структури її свідомості, цей досвід має бути осмислений та проінтерпретований, тобто тим чи іншим чином структурований особистістю. Інакше кажучи, особистісний досвід, на відміну від особистого, який зароджується у життєвих ситуаціях і спирається на зовнішні події, має семіотичну природу, що виражається в текстуальній структурі, яка або накладається на реальність, стає її відображенням, або ж твориться разом з цією реальністю, зливаючись з нею. Останній погляд є характерним для постмодернізму, який не розрізняє реальність і текст, вважаючи, що будь-яка людська (культурно зумовлена) реальність має текстуальний характер.

Одиницею особистісного досвіду є смисл, котрий "згортає" подію, виступаючи для суб'єкта опорою у розумінні себе та пред'явленні власної позиції іншому. При цьому якість вираження досвіду залежить від того, наскільки людям доступні інтерпретаційні ресурси, здатні забезпечити так звані "рамки зрозумілості", дещо, що пов'язує та узгоджує події життя [4]. На наш погляд, згадані рамки зрозумілості є по суті інтерпретаційними рамками, які задають межі інтерпретації реальності, дозволяючи надати сенс тій чи іншій події. Ці рамки, як вже зазначалося нами раніше [14], найчастіше задаються культурою. Їх засвоєння забезпечує те, що можна назвати інтерпретативною компетенцією особистості. У зв'язку з цим виникає питання про характеристики особис-

тості залежно від наявності в неї інтерпретаційних ресурсів. Однак ця проблема потребує окремого дослідження.

Отже, формуючись у взаємодії людини зі світом, особистісний досвід являє собою організовану і цілісну структуру, вихідний матеріал для якого надають реальні життєві події. Його можна розглядати як осмислення та впорядкування плинних подій, які зароджуються в тих чи інших життєвих ситуаціях, і будучи означені, осмислені та проінтерпретовані, трансформуються у досвід особистості. При цьому основне значення для людини мають не самі події, а той сенс, який вона вкладає в ті чи інші ситуативні смислові єдності, котрі виникають на основі переживання та осмислення життєвої ситуації. Ці значення та смисли фіксуються у текстах або інших когнітивних структурах, котрі людина мов би накладає на свій досвід, намагаючись осмислити і зрозуміти його.

Таким чином, найбільш розповсюдженими культурними схемами об'єктивування особистого досвіду є оповідальні (нарративні) схеми, які ми засвоюємо з дитинства, а потім починаємо створювати самостійно. Як зазначають Й. Брокмейер та Р. Харре, ми не отримуємо спеціальних інструкцій як оповідати історії. Ми просто звикаємо до широкого репертуару сюжетних ліній, тобто ми вrostаємо у культурний канон нарративних моделей. Цей процес нарративної та дискурсивної "освіти" починається тоді, коли діти починають говорити та слухати історії [1].

Іншими словами, нарратив є досить гнучкою моделлю, яка дозволяє нам осмислювати реальність, пристосовуючись до неї, оскільки він сам є частиною цієї реальності. Він діє як відкрита та здатна до змін дослідницька рамка, що дозволяє нам наблизитися до меж реальності, що вічно змінюється та вічно відтворюється [1]. Крім того, нарратив надає узгодженості та впорядкованості людському досвіду, а також змінює цю впорядкованість, коли досвід або його осмислення змінюються.

Однією із ключових проблем психологічної герменевтики є визначення психологічних механізмів розуміння та інтерпретації особистого досвіду. При визначенні цих механізмів ми спиралися на сформульоване вище положення про структурування досвіду, тобто конструювання у свідомості людини когнітивної моделі реальності, яку вона сприймає, в якій діє. При цьому ми вважаємо, що найбільш розповсю-

дженою моделлю є модель текстова. Як вже зазначалося, цей текст, точніше текстова структура, є тим фреймом, рамкою, що дозволяє організовувати й впорядковувати особистий досвід, трансформуючи його у досвід особистості. Виходячи з цього, можна припустити, що основними механізмами розуміння та інтерпретації особистого досвіду є семіотичний та комунікативний. Тут ми спираємося на Ю.М. Лотмана, який зазначав, що функціонування тексту забезпечують саме ці механізми. Перший кодує відомості про зовнішню дійсність, другий – пов'язує структури мовної семантики з реальними умовами комунікативного акту. Дією семіотичного механізму зумовлюється семантична структура тексту, дією комунікативного – його осмисленість [12].

Семіотичний механізм дозволяє нам означувати реальність, накладаючи на неї ті чи інші когнітивні структури, організуючи та концептуалізуючи її. Як зазначає В.П. Руднев, семіотичне пронизує повсякденний життєвий досвід людини, тобто її у повсякденному житті необхідна постійна семіотична регуляція поведінки, десеміотизація рівноцінна руйнуванню особистості та культури [11]. Можна припустити, що семіотичний механізм забезпечує значеннєве розуміння, тобто позначення реальності на рівні денотатів (що відбувається).

Основною складовою семіотичного механізму розуміння та інтерпретації особистого досвіду є його концептуалізація, яка виявляється у спробах накласти на реальні життєві ситуації, події ті або інші когнітивні структури (наприклад, концепти, схеми, сценарії тощо) або створити власні життєві "теорії", концепції, які потім, в свою чергу, виступають у ролі інтерпретаційних рамок, через які здійснюється осмислення життєвого досвіду. Причому ці концепції можуть створюватися самою особистістю, а можуть запозичуватися із соціуму у вигляді тих чи інших культурних соціальних зразків. Як тут не згадати психоаналіз, що став концептуальною схемою для осмислення особистого досвіду цілих поколінь.

Комунікативний механізм, на відміну від семіотичного, спрямований на Іншого, в тому числі на внутрішнього Іншого. В результаті дії цього механізму реальність конструюється в наративній формі, тобто формі, що дозволяє оповісти про своє розуміння реальності Іншому. При цьому будується на-

ративний текст інтерпретації, який може діяти, як і у випадку семіотизації, на продуктивному та репродуктивному рівнях. І в тому, й в іншому випадку відбувається конструювання наративу. Однак при продуктивній інтерпретації будується власний оригінальний наратив, у випадку ж репродуктивної інтерпретації реальність конструюється із вже відомих особистості наративів або ж вбудовується у них.

Деякі дослідники виділяють три способи розуміння будь-якого об'єкта:

1. Теоретичний – об'єкти розуміються у якості випадку або прикладу загальної теорії.

2. Категоріальний – зрозуміти об'єкт значить визначити, до якого типу об'єктів він належить, яка система понять а ргіогі надає форми досвіду, котрий без неї залишався би хатичним.

3. Конфігуруючий спосіб, для якого характерним є вміщення елементів у єдиний та конкретний комплекс відношень. Цей тип розуміння притаманний оповідальній діяльності [9]. Тут, по суті, йде мова про дію виділених раніше механізмів розуміння життєвого досвіду. І якщо перші два способи розуміння (теоретичний та категоріальний) можна співвіднести з дією семіотичного механізму, то останній – комунікативного, основною характеристикою якого є перетворення досвіду у форму оповідання, тобто наративізація. Іншими словами, у цьому випадку ми вміщуємо події, що осмислюються, у певним чином організовану оповідну структуру (нاراتив), яка дозволяє нам впорядкувати зовнішні події у вигляді наративної структури.

Отже, людина, намагаючись осмислити, описати свій досвід, шукає підходящий сюжет, який міг би впорядкувати описувані події, наприклад, літературний, історичний, архетипічний, міфологічний тощо, тобто сюжет, зафіксований тими чи іншими засобами в культурі. Цей сюжет, точніше, наративна структура, відіграє роль наративних рамок, котрі людина накладає на дійсність, що осмислюється. Як зазначає У. Еко, ми намагаємося нав'язати реальному світові наративні схеми, позичені з літературних творів, тому що фіктивний, вигаданий світ, що постає у них, дає нам відчуття затишку та передбачуваності. Інакше кажучи, ми приречені інтерпретувати життя так, мов би воно було вигадкою, і

сприймати літературні твори як реальне життя [13]. Таким чином, ще одним механізмом розуміння та інтерпретації особистого досвіду є наративізація, тобто трансформація того, що відбувається з нами, у наративні структури, які виступають у якості інтерпретаційних рамок, котрі людина накладає на дійсність, яка осмислюється.

Однак, крім вже вказаних механізмів, розуміння особистого досвіду може здійснюватися і з допомогою досеміотичного, донаративного механізмів. Про донаративну структуру досвіду говорив П. Рікер, зазначаючи, що існує ряд ситуацій (до них, наприклад, належить ситуація психоаналізу або ситуація "вплутування в історію"), які змушують нас визнати за досвідом як таким початкову наративність. При цьому вона не витікає з проєціювання літератури на життя, а є істинним вираженням потреби в оповіді. Залишаючись у межах повсякденності, ми схильні бачити у послідовному зв'язку епізодів нашого життя ще не повідані історії, які просять, щоб їх розповіли, історії, які служать опорним пунктом оповідання [9]. Інакше кажучи, мова йде про потенційні історії, які й є складовими донаративного досвіду. Однак ми вважаємо, що основною складовою досеміотичного досвіду є міфологічна складова, тобто особистий міф, і, відповідно, одним з механізмів розуміння даного досвіду є міфологічний механізм.

Кожен з розглянутих вище механізмів, виконуючи смислоутворювальну функцію у життєдіяльності особистості, великою мірою зумовлює її розуміння оточуючого світу та свого місця в ньому.

Таким чином, здатність розуміти та інтерпретувати реальність є невід'ємною сутністю особистості, а використання специфічних оповідальних (наративних) способів усвідомлення світу виступає як основний засіб осмислення власного життя або певної життєвої ситуації і, більш того, як особлива форма існування людини, як властивий лише їй модус буття. Розуміння та інтерпретація соціокультурного й особистого досвіду, закарбування результатів цих процесів у текстовій (наративній) формі відкриває психологічний простір для розвитку особистості, формування її персональної, соціальної та культурної ідентичності.

Література

1. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы // Вопросы философии. – 2000. – №3.
2. Брунер Дж. Жизнь как нарратив // Постнеклассическая психология. – 2005. – № 1(2).
3. Ватцлавик П. Конструктивизм и психотерапия // Вопросы психологии. – 2001. – №5.
4. Жорняк Е. Нарративная психотерапия: от дебатов к диалогу // Московский психотерапевтический журнал. – 2001. – № 3.
5. Ильин И.П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. – М., 1998.
6. Лобок А.М. Диалог с Л.С. Выготским по поводу письменной речи // Вопросы психологии. – 1996. – № 6.
7. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. – М.: Языки русской литературы, 1999.
8. Ортега-и-Гассет Х. История как система // Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды. – М., 1997.
9. Рикер П. Время и рассказ. – Т. 1. Интрига и исторический рассказ. – М; СПб., 1998.
10. Рикер П. Герменевтика. Этика. Политика. – М., 1995.
11. Руднев В.П. Прочь от реальности: Исследования по философии текста II. – М.: Аграф, 2000.
12. Текст как явление культуры. – Новосибирск: Наука, 1989.
13. Усманова А.Р. Умберто Эко: парадоксы интерпретации. – Мн.: Профилей, 2000.
14. Чепелева Н.В. Нарратив как средство интерпретации личного опыта. // Психологія на перетині тисячоліть. – К.: Гнозис, 1999.